

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus Rippl-Rónai Művészeti Intézet

Anton Csehov
Ványa bácsi

Készítette: Dudás Hanga Júlia

Látványtervezés BA

BGCLHV

Intézet: Művészeti Intézet, Színházi Tanszék

Témavezetők: Molnár Zsuzsanna

mesteroktató óraadó tanár

Rátkai Erzsébet

mesteroktató tanár

Kaposvár

2024

Csehovban talán az ragadhatja meg az olvasót, hogy kortársai közül kitűnve, Dosztojevszkij és Tolsztoj fénykorában, egy teljesen új, addig nem használt hangon jelentkezett az orosz irodalomban. Csehov egyik saját levelében is utalt arra, hogy modernsége nemcsak a formai újításokban érzékelhető, hanem az új mondandóban is. Talán ezért kételkedett benne a korabeli kritika, és bár minden ellenére Csehovnak nagy öntudatra, illetve bátorságra volt szüksége ahhoz, hogy megtalálja saját helyét, hiszen orosz kortársai közül is kevesen értették és érezték meg, azt, amit képviselt. Még Gorkij sem, aki saját hősei mozdulatlan életében is szinte ugyanúgy érzékelt a külsőleges egyenhangúságot.

Csehov nemcsak a novella műfajának megújítója, hanem az ún. „drámaiatlan drámák”, vagy a cselekmény nélküli drámák megteremtője, melyek inkább lírai hangulatúak. Erre a típusú drámára kiváló példa a *Ványa bácsi*, mely tipikusan azon Csehov-drámák közé tartozik, ahol a hétköznapi lét eseménytelensége mögött jelentős belső konfliktusok zajlanak, melyek a tragédia bekövetkeztét sejtetik az egyéni létben. Mindazok ellenére, hogy minden Csehov-hős életében napvilágra kerül az élet értelmetlensége, tarthatatlansága, változatlan módon élük tovább életüket. Bár a tragikum más jelentést kap Csehovnál, mint az előző korok íróinál, a megaláztatottságával, kihasználtatottságával, az élet értelmetlenségével, a valósággal való szembesülés az, ami ugyanolyan katartikus hatással rendíti meg az olvasót. Csehov világa és karakterei az első, felszínes olvasásra egyszerűnek, unalmasnak tűnnek, azonban, ha értelmezzük alakjai kifejezéseit, megnyilvánulásait, gondolataikat a múltból, vélekedésüket a jelenről és ábrándjaikat a jövőről, rádöbbenhetünk, hogy az író világa nagyon is összetett, bonyolult, sokrétű. Világában a valóság ellentmondásait szembesítő nézetrendszer fedezhető fel.

A lélek mélységeiben végbemenő történések megrendítőbbek, izgalmasabbak a külvilág történéseinél, ezt figyelembe véve a tragédia új értelmezést nyer Csehovnál. Ugyanolyan katartikus élményt válthat ki a hősök nem-cselekvése is az olvasóban, ez az egyik dolog, ami megfogott engem a *Ványa bácsiban*. A változásra való képtelenségben, ennek következményeiben véleményem szerint jelen századunk embere talán jobban magára ismer, mint a régmúlt idők szinte már heroikus alakjainak nagy életeseményeiben.

Csehov drámáiban (most leginkább a Ványa bácsira fókuszálva) az igazi konfliktus máshol van, mindenki önmagát kellene, hogy vádolja, hiszen minden karakter életét bizonyos múltbeli, vagy jelenbeli döntések, tévhitek, gyávaságok és erőtlenségek tették tönkre. Egyetlen szereplő sem tud kitörni az önáltatásból, egyikőjükben sem tudatosul, hogy mindenki maga építi életbörtönét, igyekeznek maguk előtt is ködösíteni és még véletlenül sem önmagukat vádolni. Számomra pont ezekért a Ványa bácsi az élettel szembeni vakság és az illúziók tragikomikus drámája.

A tervezés folyamán több kisebb problémába is ütköztem, nehezebben hangolódtam rá az orosz irodalom stílusára. Ez idővel változott, minél többet olvastam Csehovot, nemcsak a darabjait, hanem életrajzát, kortársai vélekedéseit, személyes levelezéseit feleségével, egyre közelebb éreztem magamhoz azt a szemléletet, ahogyan ő a világhoz és az emberek lelkéhez viszonyul. Szeretem azt az érzékenységet, ahogy a lelket megragadja, azt, hogy sohasem az emberek, hanem csak az emberi tulajdonságok ellen lázad. Hősei leginkább csak az életet „túlélő”, nem pedig „megélő” karakterek. Úgy gondolom az ezzel való szembesülés minden olvasóban megindít valamit, talán felhívja a figyelmet arra, amin még lehet változtatni, amíg még nem késő. Arra, hogy a változás magában az emberben van, nem pedig egy külső segítség hatása. Így írt erről a felesége által ily módon emlegetett „drága író”, Anton Pavlovics: *„A nyugalom és a megelégedés nem az emberen kívül van, hanem benne magában. (...) Az élet nem ismétlődik meg, vigyázni kell rá. A közömbösség pedig a lélek bénultsága, idő előtti halál.”*¹

¹ <https://idezetabc.hu/idezetek/anton-pavlovics-csehov/7>